

חנוכה מפרחי אחילוף החורן

כתב וצילם: **אבנר אברהם**, חוג כלנית - avner107@gmail.com

הביא לדפוס: אבי שמידע

פרסום: 29.11.2021

פתיח: לקראת חג חנוכה אנו מציעים יצירת תמונת חנוכה מפרחי אחילוף החורן *Biarum auraniticum*. זהו צמח פקעת הגדל בגולן ופורח בחודש נובמבר צמוד לקרקע ללא פרחים, המין היחידי של אחילוף הפורח בצהוב. הצמח אנדמי לגולן, הבשן והר-הדרוזים והוא אחד מעשרים ואחד מינים של גיאופיטים הפורחים בסתיו ללא עלים.

תיוב: אחילוף, מבשרי הגשם, גיאופיטים, צמחיית הגולן, אנדמים

=====

לרוב צמחי ישראל אין לרוב שימושים והמגוון העשיר של צמחיית ארצנו משמש ל"שמירת טבע וקיימות האקוסיסטמה". והנה העלה כותב שורות אלה, רעיון מקורי לבנות מאחד הגיאופיטים המיוחדים שלנו חנוכה מפרחים; לצמח אחילוף החורן פרח צהוב בזהב על רקע אדמת הבזלת השחרחרה של הגולן (למעשה זאת תפוחת של פרחים זעירים - ראה: כהן 1999, שמידע 2014, בן-נתן וחב. 2015). שכן פרח האחילוף נראה כמו נר דולק "צהוב" וכאשר מכפילים אותו בשמונה ומסדרים את "הנרות הצהובים" בשורה התוצאה היוזאלית מדמה חנוכה של פרחי אחילוף. הגדלנו מעט את השמש, הוא הפרח האמצעי בחנוכה והרי לכם חנוכה מיוחדת ומקורית שנוצרה באמצעים דיגיטליים.

אחילוף החורן *Biarum auraniticum* פורח באזור רוג'ום אל-הירי במרכז הגולן, צילם א.אברהם ©

אחילוף החורן *Biarum auraniticum* הוא גיאופיט הפורח בסתיו ללא עלים. הפקעת תת-אדמתית, מעובה, חד-שנתית: כל שנה ממלאים עלי-החורף פקעת חדשה מעל הפקעת הישנה ההולכת ומצטמקת. העלים מופיעים רק במשך החורף, לאחר סיום הפריחה; העלה גדול (3.5X10 ס"מ), פטוטרתו ברורה, והוא מבריק וקרחת. הצמח פורח מסוף אוקטובר ועד אמצע נובמבר. התפרחת טיפוסית למשפחה: מתחל גדול, סגול-כהה ולעתים צהוב, שמתוכו מזדקרת השדרה הארוכה והצהובה (תמונה 3). בבסיס השזרה ערוכים הפרחים הנקביים ומעליהם הפרחים הזכריים. בין הפרחים הנקביים לזכריים יש טבעת של פרחים עקרים דמויי זיפים, החשובים בהבדלה בין מיני האחילוף. בסיס המתחל יוצר צינור דמוי כד, העוטף את התפרחת.

הצמח נמצא לראשונה בישראל ב-1996 על-ידי עפר כהן ואריה אוהד בגולן ונחשב אז למין נדיר ביותר הגדל באתרים ספורים במרכז הגולן. מאז נמצאו אתרים רבים נוספים, אך כולם באותו אזור, בין רוג'ום אל הירי לבין מאגר דליות(שעבניה), מרחב בקוטר 5 ק"מ ובשטח של 10 קמ"ר. בית-הגידול הוא אדמת בזלת רדודה בעומק בינוני על שפכי בזלת היוצרים מישורים מרוצפים באבני בזלת גדולות, ברום מעל 600 מטר. הצמח תואר מהחורן (ג'בל דרוז) בדרום סוריה. אנדמי לחורן ולמרכז הגולן. על פי Boyce, המונוגרף של הסוג, זהו מין קרוב מאוד לאחילוף קטן (=א. הלבנון) ויתכן אף שנוצר ממנו. ההבדל החשוב בין שני המינים הוא צבע השזרה (צהוב באחילוף החורן וארגמן כהה באחילוף הלבנון). במרכז הגולן נצפו צמחים שהשזרה שלהם בצבעי מעבר בין שני המינים. בויס (Boyce 1995, 2008) מדגיש כי לאחילוף החורן שתיאר מוטרד, אין זיפים בכלל מעל חגורת

הפרחים הנקביים. צבע המתחל של **א.החורן** לפי בויס ומוטרד הוא ירוק-לבן והשזרה צהובה. בויס משווה מין זה ל**א.דיוויס** אשר גם לו חסרים הזיפים והוא איננו יודע את טיב ריחו. ל**א.החורן** ריח צואה של גללי בקר וכבר עופר כהן דיווח על מעברים בצבע המתחל והשזרה לצבע כהה. לדעתנו יש מעברים ל**אחילוף הגליל** אך עופר כהן (1999) מדגיש שאין מעברים, ומכיר היטב אוכלוסיות של **א.הגליל** רבות בדרום הגולן הסמוכות גיאוגרפית ל**א.החורן**. לדעתנו **אחילוף החורן** הוא מין ויקרי וקרוב ביותר ל**א.הגליל** (ולא ל**א.קטן** כפי שכתב המונוגרף בויס) כאשר בשטח ניתן למצוא אוכלוסיות מעבר בין הטקסונים. רק מחקר גנומי מלווה במחקר אקולוגי וסיסטמטי כמותי (במיוחד של הזיפים ובסיס השזרה) יאיר שאלה מעניינת זו. **אחילוף החורן** הוא מין בסכנת הכחדה ונכלל ברשימת הצמחים בספר האדום של צמחי ישראל (שמידע ופולק 2007).

אחילוף החורן *Biarum auranticum* פורח באזור רוג'ום אל-הירי במרכז הגולן, צילם א.אברהם ©

ספרות:

בן-נתן ד גולן ע דדון ש מור א שטיין א ושמידע א 2015 מיני האחילוף בישראל: סיכום הידע וחיידושים, כתב-עת "כלנית" מספר 2.

<https://www.kalanit.org.il/biarum-species-in-israel>

כהן ע 1999 גילוי מחדש של אחילוף החורן. אקולוגיה וסביבה, 5: 219-229

שמידע א ופולק ג 2007 הספר האדום של צמחי הבר בישראל. כרך א'. הוצאת רשות הטבע והגנים.

שמידע א 2014 על האחילוף: הסוג והמינים הגדלים בישראל וסביבותיה, כתב-עת "כלנית" מספר 1.

<https://www.kalanit.org.il/biarum-in-israel-1>

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: שמידע א וכהן ש 2021 חנוכיה מפרחי אחילוף החורן. "חדשות בוטניות", כתב-עת כלנית 8.

[חנוכיה מפרחי אחילוף החורן](#)